

Review of the Ethics of Citizenship and its Relation to Sustainable Tourism*Mohsen Shiravand¹**Sayedeh Somayeh Hosseini²***Abstract**

Tourism and the Ethics of Citizenship be considered interdisciplinary sciences Not only requires the application of various fields experimental science, but also But only time will be achieved Sustainable Tourism that also be considered components of applied ethics. The Ethics of Citizenship is also an essential component of the creation of sustainable tourism. This field of research that is considered a subset of applied ethics review and explain any action and reaction of human society and their effect on the human biological factors. Without applying of the Ethics of Citizenship meaningless any kind of endeavors to achieve sustainable tourism. Many concepts of The Ethics of Citizenship and sustainable tourism is associated together, But more than ever before makes two principles of justice and security as a basic framework for sustainable tourism relationship between The Ethics of Citizenship and sustainable tourism. The necessity of this study is that, firstly, Iran is one of the important historical, religious, cultural and medical tourism poles in the region and the world. Secondly today, this industry is considered as an important source of government of income and in this way our country could create a change the approach relative to fossil energies, means the fossil energies towards tourism. The aim of this research emphasis on ethical framework of sustainable tourism by explanation of the concepts of justice and security. Outcome of this research can be mentioned to the role and function of moral obligations in sustainable tourism. The research was conducted in the context of applied ethics and has followed the descriptive and analytical methodology.

1. Assistant Pro. In Philosophy of Ethics, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

2. Ph.D. Scholarship University of Isfahan in Tourism, Isfahan, Iran. (Corresponding author) Email: sshosseini1361@gmail.com

Keywords

The Ethics of Citizenship, Justice, Security, Tourism, Sustainable Tourism

Please cite this article as: Shiravand M, Hosseini SS. Review of the Ethics of Citizenship and its Relation to Sustainable Tourism. Iran J Bioethics 2016; 6(21): 51-71.

بررسی اخلاق و حقوق شهروندی و ارتباط آن با گردشگری پایدار

محسن شیراوند^۱

سیده سمیه حسینی^۲

چکیده

گردشگری و اخلاق شهروندی علوم بین رشته‌ای محسوب می‌گردند. گردشگری، علمی بین رشته‌ای است که جهت پایداری آن نه تنها نیازمند کاربردهای مختلف علوم تجربی است، بلکه گردشگری پایدار صرفاً زمانی متحقق خواهد شد که مؤلفه‌های اخلاق کاربردی نیز در نظر گرفته شود. اخلاق شهروندی نیز یکی از مؤلفه‌های اصلی ایجاد گردشگری پایدار است. این حوزه پژوهش که زیرمجموعه اخلاق کاربردی محسوب می‌گردد، هر نوع کنش و واکنش جامعه انسانی را بررسی و تأثیر آن را بر فاکتورهای مهم زیست انسانی تبیین می‌کند. بدون به کارگیری اخلاق شهروندی هر نوع تلاش جهت تحقق گردشگری پایدار بی‌معناست. مفاهیم زیادی اخلاق شهروندی و گردشگری پایدار را با هم قرین می‌سازد، لکن دو اصل عدالت و امنیت به عنوان چارچوب اولیه توریسم پایدار ارتباط بین اخلاق شهروندی و گردشگری پایدار را بیش از پیش نمایان می‌سازد. ضرورت پژوهش حاضر این است که اولاً کشور ایران یکی از پتانسیل‌های مهم گردشگری تاریخی، مذهبی، فرهنگی و پزشکی در منطقه و جهان است؛ ثانیاً امروزه این صنعت یکی از منابع مهم درآمدزایی دولت‌ها به شمار می‌رود و از این رهگذر کشور ما می‌تواند تغییر رویکردی نسبت به منبع اصلی درآمد، یعنی انرژی‌های فسیلی به سمت گردشگری داشته باشد. هدف از این پژوهش تأکید بر چارچوب‌های اخلاقی گردشگری پایدار با تبیین دو مفهوم عدالت و امنیت است. از نتایج این پژوهش می‌توان به نقش و کارکرد الزامات اخلاقی در گردشگری پایدار اشاره نمود. این پژوهش در چارچوب اخلاق کاربردی و به صورت بین رشته‌ای تنظیم گشته و از روشی اسنادی تحلیلی پیروی نموده است.

واژگان کلیدی

اخلاق و حقوق شهروندی، عدالت، امنیت، توریسم، گردشگری پایدار

۱. استادیار فلسفه اخلاق، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

۲. بورسیه دکتری دانشگاه اصفهان در رشته توریسم، اصفهان، ایران. (نویسنده مسؤول)

Email: sshosseini1361@gmail.com

نوع مقاله: پژوهشی تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۳/۲۰ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۵/۵/۱۰

مقدمه

امروزه باید گردشگری را به عنوان یکی از پررونق‌ترین صنایع جهان به شمار آورد. پیش‌بینی می‌شود که در قرن بیست و یکم نیز این صنعت همچنان به سیر صعودی خود ادامه دهد. گردشگری را باید دانشی چندرشته‌ای دانست که اگر بدون انجام تجزیه و تحلیل‌های امنیتی و عدالت‌محورانه و به طور کلی در چارچوبی غیر از اخلاق در نظر گرفته شود، قطعاً کامل نخواهد بود. مداخله دولت در امور جهانگردی امری انکارناپذیر است و بهره‌برداری پایدار از تمام ظرفیت‌های گردشگری تنها در سایه قواعد اصولی و قانونی امکان‌پذیر است. در واقع صنعت گردشگری بدون مداخله دولت‌ها قادر به بقای خود نیست، زیرا تنها دولت‌ها هستند که توان تأمین ثبات، امنیت و مهم‌تر از همه وضع قوانینی در رابطه با حقوق گردشگران را دارا می‌باشند (۱). بنابراین امروزه حکومت علاوه بر مسؤولیت‌های گذشته، مسؤولیتی جدید بر عهده دارد که از آن با عنوان جهانگردی (توریسم) یاد می‌شود. ایران پیش از اسلام همواره و در طول تاریخ پرافتخار خود مهد تمدن و فرهنگ بوده است. از این رو تدوین مقرراتی جهت ورود سیاحان خارجی امری ضروری می‌نمود. تدوین نخستین منشور حقوق بشر در زمان کوروش کبیر نمونه‌ای از مدنیت پریشینه ایران زمین است. با ورود اسلام به ایران غنای خدماتی که این دین مبین به فرهنگ و تمدن ایران داشته بسیار پر دامنه و عمیق‌تر شده است. امروزه تهیه هر نوع قانون و مقرراتی در زمینه گردشگری معطوف به این دو منبع عمیق ملی و دینی است. دین مبین اسلام در کنار تأکید بر همه مسائل انسانی مربوط به گردشگری بر دو مقوله اصلی در حوزه‌های حقوق مدنی و حقوق اجتماعی تأکید بسیار دارد. «عدالت» و «امنیت» به عنوان دو مقوله بسیار مهم در امر گردشگری از اهمیت به سزایی نزد اسلام برخوردار است. به نحوی که از عدالت اجتماعی به عنوان هدف همه تلاش‌های انبیا و اولیای الهی و از امنیت به عنوان یکی از اساسی‌ترین نعمت‌های الهی یاد شده است. این دو مقوله خود از مؤلفه‌های اصلی حقوق شهروندی محسوب می‌گردند. در این پژوهش قصد داریم در کنار بررسی و تبیین توسعه پایدار گردشگری به نقش اخلاق شهروندی به عنوان پیش‌شرط الزامی اخلاقی هر نوع توسعه‌ای در حوزه گردشگری پرداخته گردد. ذکر یک نکته در خصوص سابقه این پژوهش نیز ضروری به نظر می‌رسد و آن این‌که تا به حال پژوهش‌هایی در حوزه‌های علوم انسانی و به تبع آن علوم جغرافیایی راجع به ارتباط بین دو حوزه اخلاق شهروندی و توریسم انجام پذیرفته است، لکن چون مقوله اخلاق

شهروندی و نیز حقوق شهروندی جدید است کارهای بنیادینی تا به حال صورت نپذیرفته است. علاوه بر این که این پژوهش رویکردی بین رشته‌ای دارد که خود بر نوبودن آن افزوده است.

پیشینه تحقیق

ایران با توجه به تمدن کهن خود از پیشینه‌ای فرهنگی و تمدنی برخوردار بوده و حسب همین امر مدنیت و توجه به مختصات این مقوله از دیرباز مورد توجه دانشمندان و حکمای آن بوده است. بحث پیرامون مدنیت و زندگی شهرنشینی در آرای فلاسفه‌ای همچون فارابی مورد بررسی و تبیین واقع شده است. در واقع در عالم اسلام نخستین دانشمندی که به بحث پیرامون مدنیت پرداخته فارابی است. یکی از مبانی و مبادی جامعه مدنی فارابی اخلاق شهروندی است. جامعه مدنی فارابی، جامعه‌ای نظام‌یافته و مبتنی بر نظام اخلاقی و ارزشی است. همین خصیصه است که هویت آن را مشخص می‌نماید و جامعه را پویا و بالنده در مسیر غایات و اهداف آن به حرکت درمی‌آورد (۱). با این بررسی به خوبی می‌شود که مسیر این پژوهش امری معرفتی است و در واقع گردشگری را در حوزه‌ای معرفتی مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد. هدف این پژوهش پرداختن به الزامات اخلاقی حوزه گردشگری، یعنی عدالت و امنیت است. امری که در آرای معرفت‌شناسانه برخی از حکمای بزرگ بدان اشاره رفته است، لکن جهت پردازش دقیق این امر لازم است تعریف واژگان فنی حوزه گردشگری ذکر و تا حدی به توسعه پایدار پرداخته شود.

تعریف شهروند

شهروند از مهم‌ترین مفاهیم اجتماعی سیاسی است که همواره در طول تاریخ راه پرفراز و فرودی پیموده و از طرف متفکران و صاحب‌نظران علاقمند به مسائل اجتماعی از ادوار باستان تاکنون مورد بحث و چالش قرار گرفته است. شهروند برگردان واژه انگلیسی Citizen و فرانسوی Citoyen می‌باشد. مفهوم شهروند به خودی خود و به صرف جمع‌شدن و تجمع افراد در کنار یکدیگر حاصل نمی‌شود، بلکه این مفهوم در چارچوب و قلمروی جامعه مدنی شکل می‌گیرد. شهروند در مفهوم فرهنگی کلمه یک موجود اجتماعی است، در واقع شهروندی بیان یک هویت مشترک است و شهروند به همه اعضای جامعه بزرگی اطلاق می‌شود که عنوان یک فرهنگ را به خود می‌گیرد و از این منظر می‌توان عنوان شهروندی را به همه قلمرو و یک تمدن و فرهنگ

سوق داد (۲). شهروندی مقوله‌ای است مرتبط با نحوه عملکرد افراد به نحوی که آن‌ها قادر باشند در یک جامعه دموکراتیک، محیط خود و محیط اجتماعی دیگران را به نحو مثبت و بارزی متأثر سازند.

اخلاق شهروندی

اخلاق از آنجا که برخاسته از ذات و فطرت آدمی است به گونه‌ای که در هر حوزه‌ای که حضور یابد، فضائل و رذائل خود را نشان خواهد داد، دین مقدس اسلام، حساب ویژه‌ای برای آن گشوده است. اخلاق است که انسان را به سوی وظایف فردی و اجتماعی سوق می‌دهد (۳). اخلاق در دو جامعه روستایی و شهری به گونه‌ای متفاوت در کنش و واکنش قرار می‌گیرد. جامعه روستایی سادگی خاص خود را دارد و بدین لحاظ منش‌ها پایدارتر می‌ماند، ولی در جوامع شهری این‌گونه نیست. دلیل این‌که ابن خلدون زندگی شهرنشینی را نکوهش می‌کرد نگرانی او از رخت‌برستن و حذف مذهب و اخلاقیات از جامعه شهری و عدم پایبندی شهروندان به اصول ارزشی بوده است. در واقع ابن خلدون معتقد است: وقتی که مذهب و اخلاقیت که انسان را از آلوده شدن به گناه و فسق بازمی‌دارد، در شهر از یاد برود و فراموش شود، انسان شهرنشین از خود بیگانه و ماهیتش دگرگون می‌شود، پستی‌ها و رذایل صفحه پاک ضمیرش را می‌پوشاند، اینجاست که دیگر انسان به هیچ اصولی پایبند نیست تا از انجام جنایت و تجاوز و هتاک‌ها او را بازدارد اینجاست که تعریف اخلاق شهروندی و ارائه مختصات مربوط به آن - که در چارچوب فلسفه اخلاق و ذیل اخلاق کاربردی بررسی می‌گردد - از اهمیت بالایی برخوردار می‌شود. این‌که این نوع از اخلاق چگونه زیرمجموعه اخلاق کاربردی قرار می‌گیرد را باید در تعریف اخلاق کاربردی جستجو نمود. متخصصان اخلاق کاربردی نوع نگرش آن را به مقولات چالش‌برانگیز اجتماعی تعریف کرده‌اند. در واقع اخلاق کاربردی را می‌باید کاربست مبانی و استدلال‌های یک مکتب در حوزه‌هایی که به نحوی سر و کارش با موضوعات خاصی که جنبه اخلاقی دارد، دانست. با این وصف اخلاق شهروندی را باید مجموعه‌ای از مبانی و معیارها، بایدها، نبایدها و هنجارهایی که بر رفتار، اعمال و مناسبات شهروندان حاکم است تعریف کرد (۲). این مقوله آنگاه از اهمیت بیشتری برخوردار می‌شود که رشد و توسعه شهرنشینی، گسترش

فزاینده تکنولوژی و فناوری و حضور و تأثیر آن بر روابط متقابل و مناسبات انسان‌ها با همدیگر در نظر گرفته شود.

توسعه پایدار

تعاریف توسعه پایدار از دو بخش تشکیل شده‌اند: معنای توسعه و شرایط لازم برای قابلیت پایداری (۴). به طور کلی، توسعه به فرآیندی اشاره دارد که می‌کوشد شرایط زندگی افراد را بهبود بخشد (۵). به بیان دادلی توسعه تنها به افزایش ثروت مربوط نمی‌شود، بلکه به معنای تغییر است (۶). تغییر در رفتار، اهداف و آمال و شیوه تفسیر جهان پیرامونی. رشد اقتصادی تنها شامل توسعه نمی‌شود توسعه فرآیندی «مدور» است و تغییر انسانی و نهادی و نیز رشد اقتصادی را دربر می‌گیرد (۷). در رشد اقتصادی مسائل و موضوعات گسترده‌تر مربوط به کیفیت زندگی همچون طول عمر، مرگ و میر نوزادان، موفقیت تحصیلی، دسترسی به آزادی‌های اساسی، وضعیت تغذیه، آسایش معنوی را دربر می‌گیرد (۸). به علاوه تأکید توریسم پایدار، انتقال دستاوردهای توسعه به شیوه‌ای است که نسل‌های آینده در وضعیت بدتری قرار نگیرند (۹). رپتو یک از اندیشمندان عرصه گردشگری موضوع گسترده فوق در رابطه با توریسم پایدار را به شکل زیر منعکس نموده است:

توسعه پایدار یکی از راهکارهای توسعه است که تمامی دارایی‌ها، منابع طبیعی و منابع انسانی و نیز دارایی‌های مالی و فیزیکی را به منظور افزایش ثروت و رفاه بلندمدت مدیریت می‌کند. توسعه پایدار به عنوان یک هدف سیاست‌ها و روندهایی را رد می‌کند که از طریق کاهش منابع تولید اعم از منابع طبیعی، از استانداردهای فعلی زندگی حمایت و پشتیبانی می‌کند و نسل‌های آینده را با چشم‌اندازهای ضعیف‌تر و ریسک‌های بیشتری مواجه می‌سازد. بررسی بافت فوق در رابطه با توسعه پایدار چند نکته و مسأله اساسی را به عنوان معیار سنجش روشن می‌سازد. در درجه نخست، توسعه پایدار به عنوان یک استراتژی بلندمدت جهت حفظ و نگهداری محیط زیست قلمداد می‌شود، اگرچه وضعیت فعلی را نادیده می‌گیرد؛ ثانیاً یک سطح متوازن آسایش و رفاه بین و درون نسلی را پیشنهاد و مطرح می‌سازد؛ سوم به عنوان یک تجویز معتبر جهانی قلمداد می‌شود که تصور می‌رود برای همه کشورها بدون در نظر گرفتن سطح توسعه و شرایط اجتماعی - اقتصادی و سیاسی آن‌ها قابل استفاده باشد. همه این مقولات از

منظر اندیشمندان معتبر بین‌المللی در دامان دو مقوله اخلاق شهروندی، یعنی عدالت و امنیت نضج می‌گیرد. بدون در نظر گرفتن این دو مقوله امکان هر نوع توسعه‌ای در حد صفر پایین خواهد آمد. با این روند می‌توان تعریف توسعه گردشگری پایدار را این گونه دانست: توسعه توریسم پایدار را می‌بایست به عنوان یک مکتب انطباقی و بخشی از مفاهیم مادر توسعه و توسعه پایدار در نظر گرفت که هدف از آن ایفای نقش در دستیابی به اهداف توسعه پایدار و به طور کلی توسعه از طریق تعیین اصول خاص در پرتو مفاهیم مادر آن می‌باشد. به عبارت دیگر، توسعه توریسم پایدار می‌بایست به عنوان تمامی انواع توسعه توریسم پذیرفت که در حفظ اصول توسعه در یک زمان نامشخص بدون به خطر انداختن توانایی نسل‌های آینده در تأمین نیازها و آمال خود نقش به سزایی ایفا نموده و یا حداقل ناقض آن‌ها نباشد (۱۰). به این ترتیب، تعریف باتلر (۱۱) از توسعه توریسم پایدار ظاهراً نقش به سزایی در یکپارچه‌سازی مفهوم توریسم پایدار با اصطلاحات مادر آن ایفا نموده است. باتلر بیان می‌کند که: توسعه پایدار در بافت توریسم را می‌توان به عنوان توریسمی در نظر گرفت که در منطقه (جامعه، محیط زیست) و به شیوه و در مقیاسی توسعه یافته و حفظ می‌شود که در طی یک دوره زمانی نامشخص ممکن و عملی باقی مانده و باعث تنزل و افت یا تغییر محیط زیست (انسانی و فیزیکی) نخواهد شد تا حدی که مانع توسعه موفق و پیشرفت سایر فعالیت‌ها و فرآیندها شود.

تأکید بر این نکته ضروری است که باتلر توسعه توریسم پایدار را از توریسم پایدار متمایز نموده است. با وجود عدم پذیرش این تعریف در سطح گسترده، این تعریف برای ما اهمیت دارد. توسعه توریسم پایدار به طور جامع از سوی سایر محققان همچون برامول و لین (۱۹۹۳) (۱۲)، اوون و همکاران (۱۹۹۳) (۱۳)، مورفی (۱۹۹۴) (۱۴)، هریس و لیپر (۱۹۹۵) (۱۵)، توسان (۱۹۹۶) (۱۶)، موفورت و مانت (۱۹۹۸) (۱۷) و توسان (۱۹۹۸ الف) (۱۸) و... نیز مورد بررسی قرار گرفته است. از این نظر توریسم پایدار را باید به عنوان یک مکتب انطباقی در نظر گرفت که قادر به مواجهه با موقعیت‌های مختلف گسترده و بیان اهداف متفاوت می‌باشد. این مسأله ضمنی به این نکته اشاره دارد که توسعه توریسم پایدار به عنوان یک مکتب انطباقی یک مفهوم چندرشته‌ای و گسترده می‌باشد. از این رو به بررسی طیف گسترده‌ای از مسائل مانند سیاست توسعه اقتصادی، مسائل زیست‌محیطی، عوامل اجتماعی، ساختار سیستم توریسم بین‌المللی می‌پردازد.

ایده‌آل‌ها در توسعه پایدار

مفهوم توسعه پایدار مفهومی بسیار اساسی است، زیرا دربرگیرنده ایده‌آل‌ها و اصولی است که درک، شناخت و تحقق آن‌ها آینده‌ای روشن را نوید می‌دهد و جهل نسبت به آنان اضمحلال و نابودی بشریت را به دنبال خواهد داشت. مفروضات زیربنایی و ایده‌آل‌های توسعه پایدار عبارت‌اند از:

۱- عدالت اجتماعی

کلیه مردم دارای حق برخورداری از همه امکانات خدادادی هستند تا بتوانند امکان رشد و شکوفایی پتانسیل‌های خود را داشته باشند.

۲- کیفیت زندگی

تعریف گسترده‌تری از رفاه بشری باید ارائه شود به نحوی که دایره آن فراتر از رفاه اقتصادی رود.

۳- مشارکت

نهادهای باید مجدداً ساماندهی شوند به نحوی که از طریق آن‌ها امکان استماع همه تصمیم‌گیرندگان در فرایند تصمیم‌گیری فراهم آید (۱۹).

اصول و مفروضات توسعه پایدار

از جمله اصول و مبانی که می‌باید برای هر نوع توسعه به خصوص توسعه پایدار مد نظر قرار گیرد، عبارت‌اند از:

۱- امنیت

مفروض اصلی هر نوع توسعه‌ای تکیه بر امنیت درونی است. این نوع امنیت امری تلواسعی است و هر نوع امنیتی را دربر می‌گیرد، لکن امنیتی که خود مبنای دیگر شقوق امنیت است همانا امنیت اجتماعی است. امنیت اجتماعی باعث ایجاد امنیت روانی، اقتصادی، فرهنگی و... خواهد شد.

۲- عدالت

شامل برابری درون نسلی، برابری درون کشوری، برابری جنسیتی، برابری بین نسل‌ها است.

۲- نگرش کل نگر و نظام مند

توسعه پایدار با نگرش‌های تک‌بعدی همخوانی نداشته و از نظر تلفیق اهداف مختلف اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و سیاسی توجهی کل‌گرایانه دارد و بررسی پایداری درونی و بیرونی سیستم از دید سیستمی استفاده می‌کند.

۴- استفاده معقول از منابع

به معنای استفاده از منابع تجدیدپذیر در حد رعایت کارایی در مصرف منابع تجدیدناپذیر است. کارایی مصرف منابع نیز به معنای افزایش میزان تولید به ازای واحد مصرف منابع، کاهش هزینه و باقی‌گذاشتن مقدار بیشتری از منابع برای نسل‌های آینده و مقدار کم‌تری ضایعات و آلودگی برای نسل‌های بعدی است (۱۹). با این وصف به خوبی روشن است که عدالت و امنیت به عنوان دو رکن اساسی هر نوع پیشرفتی باید همواره مورد نظر مسؤولین و تصمیم‌گیران قرار گیرد.

عناصر حقوق شهروندی

شهروند جامعه اسلامی با بهره‌جستن از ارزش‌های والای انسانی و راهکارهای عملی و پیروی از آموزه‌های دینی و دستورات حیات‌بخش معنوی و متعالی دین مقدس اسلام، شرایط مطلوبی برای زندگی خود و همه اعضای جامعه پدید می‌آورد و بستر پیمایش به سمت کمال را برای همه شهروندان فراهم می‌سازد، راه صحیح دستیابی و رسیدن به چنین جامعه مطلوب و کامل این است که ساز و کارهای آشنایی و بقای اصول اخلاقی و ارزشی در جامعه پایدار گردد و زمینه‌های رشد عوامل منفی و انحرافی مسدود شود. به سخنی دیگر جامعه، از عوامل فسادانگیز مصون نگهداشته شود، از جمله راه‌کارهای پایدار، توجه شهروندان به ضرورت و اهمیت دین در مناسبات اجتماعی و فرهنگی و تمامی ابعاد زندگی است که از طریق ارجاع انسان به حقیقت وجودی خود و سرشت و فطرت پاک انسانی محقق می‌شود (۲). حقوق شهروندی و آگاهی از مختصات آن که ذیل آن تعریف می‌گردد، خود به درک و فهم اخلاق شهروندی کمک می‌رساند. عدم توجه به آگاهی از حقوق شهروندی مخدوش‌کننده پایگاهها و نقش‌ها و سبب تأخیر در کارها و هزینه‌بردن آن‌ها، خلل در روابط و تعاملات و باعث ایجاد مشکلاتی در مشارکت می‌شود (۲۰). در اسلام هم به این حوزه توجه بسیار شده و وجود آیات و روایات متعددی که با

حوزه زیست انسانی سر و کار دارد، همگی دال بر اهمیت این موضوع در دین مبین اسلام است. وجود آیات و روایات متعدد در شریعت اسلام منبع غنی برای تدوین و تنظیم اخلاق شهروندی است. جعل اصطلاحات متعدد فقهی و حقوقی نظیر «امان»، «زنهار» و «زمام» و وجود کتب و نظریات متعدد فقهی نظیر ذمی، مستامن، معاهد و حربی و... هر کدام می‌تواند طلیعه‌گر پژوهش‌های بنیادینی در دین مبین اسلام و در ابواب متعدد فقهی و حقوقی در رابطه با گردشگر داخلی و خارجی باشد. هر شهروند با توجه به جایگاه اجتماعی خویش در جامعه شهری دارای حقوقی می‌باشد. بر این اساس در یک بررسی عناصر حقوق شهروندی به سه دسته زیر تقسیم می‌گردد:

- حقوق مدنی

- حقوق اجتماعی

- حقوق سیاسی

مهم‌ترین عنصر در حقوق مدنی تدقیق بر عدالت اجتماعی است. امری که به عنوان هدف رسالت همه انبیا و اولیای الهی همواره بر تارک آن درخشش خاص و بی‌بدیلی دارد، اما رکن رکین حقوق افراد جامعه انسانی در حقوق اجتماعی برخورداری افراد از امنیت است. بدون شک بین عدالت اجتماعی و امنیت رابطه تنگاتنگی برقرار است. شاید بتوان گفت در برقراری عدالت است که امنیت و شقوق مختلف آن نیز تأمین می‌گردد، اما آیا عدالت منهای امنیت امری قابل تصور است؟ بی‌هیچ تردیدی نمی‌توان این دو مقوله را امری علی‌حده تصور نمود. این‌ها از اموری هستند که متفکرین هر جامعه‌ای نیازمند تأمل و مسؤولین جامعه ملزم به برقراری آن‌ها می‌باشند. با وجود این دو عنصر است که حقوق سیاسی افراد همچون مشارکت‌های مدنی و سیاسی امکان‌پذیر خواهد بود. پابندی به اخلاق شهروندی نوعی تمرین دموکراسی است که در فرهنگ شهروندی باید به آن اهمیت بسیاری داد. در واقع این تمرین مشارکتی و مردم‌سالارانه با اطرافیان و اعضای نهادهای مدنی و انجمن‌های داوطلبانه و... شکل می‌گیرد تا افراد در نهادهای مدنی و انجمن‌های داوطلبانه به عضویت درنیایند و مشارکت نداشته باشند، رفتارهای مردم‌سالارانه هویت فرهنگ شهروندی شکل نمی‌گیرد، حتی لازمه تحقق دموکراسی در سطح حاکمیت نظام اجتماعی از طریق مشارکت فرهنگی، سیاسی و اجتماعی شهروندان در انجمن‌های داوطلبانه شکل می‌گیرد. نقطه ثقل این پژوهش آنچنان که گفته شد بررسی دو مقوله امنیت و

عدالت است که هم در نزد متفکرین حوزه فلسفه اخلاق از اهمیت به سزایی برخوردار است و هم خود موجبات گردشگری پایدار را فراهم می‌آورد.

۱- حقوق مدنی

۱-۱- **عدالت اجتماعی:** اساس اجتماع بر عدالت است. در شریعت مترقی اسلام اندیشمندان بسیاری به بحث پیرامون عدالت اجتماعی پرداخته‌اند. دلیل این امر را باید در تأکیدات مکرر نصوص دینی و در رأس همه قرآن کریم به مقوله بنیادین عدالت اجتماعی دانست. از این رو یکی از حوزه‌های مهم معرفتی بحث پیرامون این مفهوم بوده است. امام علی (ع) در نهج‌البلاغه در حکمت ۴۲۹ با اشاره به نقش عدالت در استقرار حیات جمعی، آن را «نگهدارنده همگان» دانسته است. در جایی دیگر عدالت به معنای «انصاف و میانه روی و اجتناب از افراط و تفریط»، در جای دیگر به مفهوم «قراردادن هر چیز در جای خود» و در موردی به معنای «سیاست عمومی» آمده است (۲۱). شیخ انصاری از علمای طراز اول شیعه عدالت را به معنای «استوار، استقامت یا هر دو آن‌ها» (۲۲) تعریف کرده است. مرحوم علامه طباطبایی صاحب تفسیر المیزان در تعریف عدالت می‌فرمایند: «حقیقت عدل برپاداشتن مساوات است و برقراری موازنه بین امور، به طوری که هر چیزی سهم مورد استحقاق خویش را داشته باشد و در همه امور که در این نکته در جایگاه مستحق خویش هستند، مساوی گردند» (۲۳). استاد مطهری در این باره می‌نویسد: «قطع نظر از اجتماع، عدالت عبارت است از اعطا حق به ذی حق یا عدم تجاوز به حق ذی حق» (۲۴). یکی از تعاریف قابل توجه تعریف شهید آیت‌ا... سیدمحمدباقر صدر است که در تعریف عدالت می‌گوید: «عدالت عبارت است از استقامت بر شرع و طریقت اسلام است» (۲۵). این نوع تأکید بر عدالت در نصوص دینی و نزد علمای اسلامی یک منبع غنی تئوریک است که خود باید موجبات گردشگری پایدار را فراهم نماید، البته در میان غربی‌ها نیز بحث پیرامون عدالت از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. صاحب نظران عرصه اقتصاد بر این نکته واقفند که عدالت توزیعی با کتاب نظریه عدالت جان رالز وارد مرحله تازه‌ای شد. از نگاه رالز عدالت، ارزشی میان سایر ارزش‌های مؤثر در سامان اجتماعی و روابط انسان‌ها نیست، بلکه نخستین و برترین ارزش اجتماعی به شمار می‌رود و اهمیت آن همانند بحث حقیقت در زمینه معارف و دانش‌های بشری است. چنانکه صحت و اعتبار هر نظریه و قضیه معرفتی با بحث حقیقت و مطابقت با آن سنجیده می‌شود، اعتبار و درستی ساختار اجتماعی، به مطابقت و

سازگاری آن با اصول عدالت بستگی دارد (۲۶). در هر صورت موضوع عدالت امری فطری و خواسته همگان است. عدالت اجتماعی به عنوان یک از مؤلفه‌های اصلی مدنیت از اهمیت وافری در توریسم پایدار برخوردار است. یکی از معیارهای اساسی عدالت برابری است. عنصر برابری، به منزله یکی از عناصر اساسی عدالت در عرصه اقتصادی و توزیع بیت‌المال، در زمینه اخلاقی، در مقابل حکومت و قانون در عرصه کیفری مطرح است (۲۷). ارزش عدالت اجتماعی از منظر قرآن به حدی است که به صورت اصلی بنیادین بدل‌ناپذیر مطرح گشته و خداوند به طور قاطع به آن فرمان داده و آن را واجب می‌کند:

«إن الله يامر بالعدل...» (نحل: ۹۰) و یا در جای دیگری فرموده است: «یا داود انا جعلناک خلیفه فی الارض فاحکم بین الناس بالعدل» (ص: ۲۶) شاید اساسی ترین آیه قرآن کریم پیرامون دستور به عدالت‌ورزی تأکید بر آن به عنوان هدف انبیبای الهی جهت برقراری قسط و عدل باشد: «و لقد ارسلنا رسلنا بالبینات و انزلنا معهم الکتاب و المیزان ليقوم الناس بالقسط» (حدید: ۲۵) پرواضح است که عدالت اجتماعی مقوله‌ای انتزاعی نیست، بلکه امری واقعی و عینی است و نمود روشن این امر عینی در تجلی‌یافتن آن در عدالت اقتصادی است. در واقع تبلور حکومت عدل و قوانین تأمین‌کننده عدالت را باید در بخش اقتصاد و معیشت جستجو کرد که خود جزئی از عدالت اجتماعی و لازمه آن به شمار می‌آید. عدالت اقتصادی یعنی «تساوی امکانات، عدالت در توزیع ثروت، تقسیم عادلانه مواد اولیه طبیعی برای افراد جامعه، برابری کاری که فرد در جامعه انجام می‌دهد با حقی که جامعه می‌پردازد و برابری حق قانونی (مزد) با حق واقعی (سهم) هرکس» (۲۸). در نظام اقتصادی اسلام، عدالت مفهوم ویژه خود را دارد و دربرگیرنده عدالت در شیوه توزیع مواد اولیه و توزیع ثروت‌های تولید شده می‌شود. آنچه در سلامت بخشی نظام اقتصادی جامعه نقش بنیادی دارد، مسأله توزیع عادلانه منابع طبیعی و ثروت‌های اولیه است. اگر این منابع در انحصار افراد یا گروه‌های خاصی قرار گیرد، اختلاف طبقاتی پدید می‌آید و راه را برای زورمندان و زرمندان هموار می‌کند، لذا به اعتقاد شهید سیدمحمدباقر صدر «برخلاف اقتصاد سیاسی کلاسیک که در آن بحث تولید مقام اول را حائز است، در اسلام بحث توزیع، سرآغاز مطالعات اقتصادی بوده و مباحث تولید در مرحله بعدی قرار دارد» (۲۹). شاید بتوان معیارهای زیر را به عنوان معیارهای عدالت اقتصادی که قابل تطبیق با چارچوب شریعت اسلام است معرفی نمود:

معیار اول: حق برخورداری برابر از منابع و ثروت‌های عمومی یا اصل مساوات. یکی از اصل‌ترین معیارها در بهره‌برداری از ثروت‌های طبیعی آن است که ثروت عمومی متعلق به همه مردم است. از اساسی‌ترین مسائل در این خصوص تقسیم عادلانه امکانات و مواد اولیه طبیعی بین همه افراد جامعه است، زیرا در واقع اختلاف در تصاحب این سرمایه اولیه موجب اختلافات بعدی اجتماعی شده و ریشه بسیاری از امراض اجتماعی و بلکه ریشه بسیاری از دیگر تبعیض‌ها را می‌پاید در این فقره جستجو نمود. با این وصف عدالت عبارت است از این‌که همه مردم به میزان بهره و سهمی که بالقوه در زمین یا جامعه دارند، بدان نائل شوند تا آن را به فعلیت برسانند.

معیار دوم: سهم بری بر اساس میزان مشارکت در تولید. از منظر اسلام محصول تلاش هر کس باید به خودش برگردد. به عبارت دیگر در اسلام هر کس کار نیکو انجام دهد، پاداش او ضایع نمی‌شود؛ «إنا لانضیع أجر من احسن عملاً» (کهف: ۳۰) بر این مبنا و با استناد به آیه «و لا تبخسوا الناس أشياءهم و لا تعثوا فی الارض مفسدین»، کار و تلاش مفید و ارزش‌هایی که به وسیله یک فرد یا گروه به وجود آمده، فقط باید برای پدیدگران آن‌ها منظور شود و نه دیگران. هرچند این تعاریف در نوع خود راه را برای تدقیق بر اصل عدالت هموارتر می‌نماید، لکن مطلق عدالت به نظر نگارنده عبارت است از توزیع فرصت‌های یکسان برای همگان. صرفاً در صورتی می‌توان عدالت اقتصادی، اجتماعی و... را برای همگان متصور دانست که از فرصت‌های یکسان و علی‌السویه‌ای برخوردار باشند. در این صورت هر کس بنا به فراخور استعدادهایش می‌تواند در زمینه‌های متعدد حضور مفید داشته باشد.

۲- حقوق اجتماعی

۲-۱- **بررسی امنیت:** نیاز به امنیت از قدیمی‌ترین و عمیق‌ترین نیازهای انسان‌هاست. به نحوی که انسان‌ها در هیچ برهه‌ای از زمان برای تأمین امنیت بی‌تفاوت نبوده‌اند. کارکرد و نقش امنیت در جامعه از جایگاه بسیار بالایی نزد همگان برخوردار است. اصولاً یکی از اساسی‌ترین فاکتورهای توسعه‌یافتگی را نیز باید امنیت پایدار آن جامعه دانست. بدون امنیت امکان رشد استعدادهای افراد و جامعه متصور نخواهد بود و به همین دلیل آن را از عوامل مهم توسعه گردشگری در هر کشور دانسته‌اند. به عبارت دیگر، یکی از شاخص‌های امنیت، توسعه گردشگری در کشور است که می‌تواند در قالب‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی تجلی پیدا کند. می‌توان

این‌گونه نیز این سخن را مطرح کرد که به واسطه وجود صنعت گردشگری در یک منطقه و تردد گردشگران در یک مقصد به امکان سنجی امنیت دست زد، هرچند این قضیه همیشه صادق نیست، لکن آنچه قطعی است این است که بین صنعت گردشگری و مقوله امنیت ارتباط تنگاتنگی وجود دارد، یعنی اگر امنیت نباشد، صنعت گردشگری نیز عرض اندام نخواهد کرد. امنیت در معنای گسترده یکی از مهم‌ترین مسائلی است که در میزان تقاضای گردشگران خارجی برای سفر به هر کشوری تأثیرگذار است. به این ترتیب امنیت داخلی و ملی شاخص‌ترین عامل گسترش گردشگری در هر کشوری است که می‌خواهد خود را با مشخصات کشورهای پیشرو در امر توریسم تطبیق دهد، اما براستی آیا دین اسلام جایگاه امنیت را همانند موضوع عدالت برجسته کرده است؟ بدون شک یکی از بنیادی‌ترین موضوعاتی که در دین مبین اسلام بدان توجه شده موضوع امنیت است. از آنجا که امنیت همانند عدالت دارای شقوقی است (مالی، جانی، روانی، فرهنگی، فکری و...) توجه اسلام به آن به شکل جامع و هماهنگ است. این امر مستخرج از زاویه دید خاص اسلام به انسان و اجتماع است. اسلام انسان را اشرف مخلوقات و محل پرورش او را در اجتماع دانسته است، لذا امنیت مد نظر اسلام همه ابعاد آن را دربر می‌گیرد. به تعبیر فارابی انسان موجودی مدنی بالطبع است و جهت به فعلیت رسیدن استعدادهای او باید در جامعه زیست نماید. امیرالمؤمنین علی (ع) در این رابطه فرموده‌اند که: «لاخیر فی الوطن الا مع الأمن و المسره» از مفاد این حدیث چنین برمی‌آید که از دیدگاه معصومین علیهم‌السلام وطنی دارای ارزش است که دارای امنیت باشد و اصولاً کشور ناامن مورد توجه هیچ کس قرار نمی‌گیرد و رو به نابودی است. در روایات دیگر منسوب به پیامبر اعظم (ص) آمده است: «نعمتان مجهولتان؛ الصحه و الامان» یعنی سپاس دو نعمت به جا آورده نشده است: امنیت و عافیت. همچنین حضرت علی (ع) فرمودند: نعمت در دنیا امنیت و سلامتی جسم است. این که در روایات معصومین (ع) امنیت در کنار سلامتی ذکر شده، بیانگر اهمیت و ضرورت وجود و تأمین آن و تأثیر آن در سایر شؤون زندگی بشر می‌باشد. دین مبین اسلام به صور گوناگون به بحث در رابطه با گردشگران خارجی و حقوق آن‌ها پرداخته است که می‌توان موارد زیر را به عنوان بخشی از آن‌ها اشاره نمود که عبارتند از:

- بخشش و گذشت (۳۰)

- پرهیز از ستم و تعدی (قرآن کریم)

- نیکی و احسان (ممتحنه: ۹)

- رعایت حقوق انسانی و رفتار مطابق با موازین اخلاق اسلامی (۳۱) این‌ها صرفاً بخش ناچیزی از توجه اسلام در قوالب متعدد است که می‌توان آن را در مقوله امنیت جای داد. مع الوصف امنیت پایدار توسعه پایدار را به دنبال داشته و بدون در نظر داشتن این مؤلفه اساسی تصور توسعه پایدار سرایی بیش نیست.

امنیت در قانون اساسی

تحقق بسیاری از اصول قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مستلزم وجود امنیت اجتماعی است در قانون اساسی اصول زیادی وجود دارد که مستقیماً ناظر به موضوع امنیت اجتماعی است که به اختصار به ذکر چند مورد اکتفا می‌شود:

- اصل بیست و دوم قانون اساسی: «حیثیت، جان، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز کند.»

- اصل بیست و سوم: «تفتیش عقاید ممنوع است و هیچ کس را نمی‌توان به صرف داشتن عقیده‌ای مورد تعرض و مؤاخذه قرار داد.»

- اصل بیست و پنجم: «بازرسی و نرساندن نامه‌ها، ضبط و فاش کردن مکالمات تلفنی، افشای مخبرات تلگرافی و تلکس، سانسور، عدم مخابره و نرساندن آن‌ها، استراق سمع و هر گونه تجسس ممنوع است مگر به حکم قانون.»

- اصل بیست و نهم: «برخورداری از تأمین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، از کارافتادگی، بی‌سرپرستی، در راه‌ماندگی، حواث و سوانح و نیاز به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت‌های پزشکی به صورت بیمه و... حقی است همگانی.»

- اصل سی و نهم: «هتک حرمت و حیثیت کسی که به حکم قانون دستگیر و بازداشت، زندان یا تبعید شده، به هر صورت که باشد ممنوع و موجب مجازات است.»

امام خمینی (ره) به عنوان بنیانگذار جمهوری اسلامی نیز به کرات اهمیت امنیت را اعلام فرمودند که از جمله می‌توان به این سخن معروف ایشان استناد نمود که «دولت اسلامی باید مردم را مطمئن کنند در همه چیز در سرمایه‌هاشان، در کسبشان، در کارخانه‌هایشان، در همه چیز مردم در آرامش باشند و دولت ابداً نمی‌تواند که تأذی بکند به آن‌ها» (۳۲).

کدهای جهانی اخلاق گردشگری

کدهای جهانی اخلاق گردشگری از سوی سازمان ملل متحده به منظور بهبود صنعت گردشگری و ایجاد تفاهات بین‌المللی از یکسو و از سوی دیگر برای دستیابی به توسعه پایدار و حفظ میراث گردشگری تدوین گردید. تدوین این کدها بیش از هر چیز بر حق گردشگری به عنوان بستر صنعت گردشگری تأکید دارد. کدهای جهانی اخلاق گردشگری شامل ۱۰ ماده و ۴۸ بند است که در اینجا با توجه به اهمیت این کدها و ارتباط آن‌ها با موضوع ارائه می‌شود.

ماده ۱- نقش گردشگری در ایجاد تفاهم و احترام متقابل بین مردم و جوامع.
ماده ۲- گردشگری به عنوان وسیله‌ای برای تکامل فردی و گروهی و نفی هر گونه تبعیض، استثمار جنسی، نابرابری بین زن و مرد و... مساوات و برابری انسان در جامعه بشری: اصل مورد تأیید دین اسلام است (۳۳).

ماده ۳- گردشگری عاملی برای توسعه پایدار و حفاظت از محیط زیست و ایجاد زیرساخت‌هایی برای حفظ محیط طبیعی و فرهنگی.

ماده ۴- گردشگری استفاده‌کننده میراث فرهنگی بشریت و عاملی برای تقویت این میراث است.

ماده ۵- گردشگری فعالیتی سودمند برای کشورها و جوامع میزبان.

ماده ۶- مسؤولیت و تعهدات دست‌اندرکاران در امر توسعه گردشگری.

ماده ۷- حق گردشگری.

ماده ۸- آزادی حرکت و تردد گردشگران.

ماده ۹- حقوق شاغلین و کارگزاران صنعت گردشگری.

ماده ۱۰- اجرای اصول کد جهانی اخلاق گردشگری (۳۴).

اخلاق شهروندی با حقوق شهروندی پیوندی راستین و ناگسستنی دارد. همه تأکیدات ملی و بین‌المللی ما را به این مهم سوق می‌دهد که اگر همه عوامل انسانی، اقتصادی، سیاسی و... وجود داشته باشند، لکن به این دو اصل مهم اخلاق شهروندی، یعنی عدالت و امنیت توجه نگردد، امکان توسعه متصور نخواهد بود. اخلاق شهروندی در منابع دینی ما به کرات در قالب‌های متعددی مورد توجه قرار گرفته شده و می‌تواند سرآغاز تدوین منشوری دینی - ملی مورد توجه تصمیم‌گیران حوزه‌های متعدد اجتماعی و اقتصادی قرار گیرد.

نتیجه‌گیری

امنیت و عدالت اجتماعی محور هر نوع زیست انسانی است که در قالب حقوق مدنی و حقوق اجتماعی مورد تأکید قرار گرفته شده است. مسئولین در تصمیم‌گیری‌های خود جهت دستیابی به توسعه پایدار و به تبع آن گردشگری پایدار باید قبل از هر نوع سرمایه‌گذاری به این دو مؤلفه تأکید نمایند. این مهم وقتی میسر است که عدالت و امنیت و به طور کلی اخلاق شهروندی را از زاویه دید معرفتی نگریست. در واقع به نظر می‌رسد اگر با برنامه‌های فرهنگی و معرفتی مؤلفه‌های اخلاق شهروندی را مورد توجه قرار دهیم و به جای توجه صرف حقوقی و امنیتی زاویه دید را معرفت‌شناسانه کنیم، بسیاری از ضعف‌های سیستمی از بین خواهد رفت. امری که در این پژوهش سعی شده، این مقوله را در حوزه‌ای معرفتی و در حوزه اخلاق کاربردی مورد بررسی قرار گیرد. نکته دیگر توجه به نصوص دینی، آموزه‌های روایی و کتب با محوریت اخلاق اسلامی جهت احصا و استخراج مباحث مربوط به اخلاق و حقوق شهروندی است. استفاده و رواج صرف آموزه‌های غربی در حوزه مربوطه و حمل و بعضاً تحمیل آن بر جامعه اسلامی ما نه تنها مشکلی را حل نمی‌کند، بلکه از آنجا که این آموزه‌ها قرابتی با چارچوب فکری، عقیدتی و جامعه‌شناختی کشور ما ندارد، هر نوع تأسی بدان‌ها هم عقب‌گرد محسوب شده و هم جفا در حق آموزه‌های معرفت‌شناسانه اصیل اسلامی تلقی می‌گردد. در هر حال به نظر می‌رسد هر نوع تدوین و تنظیم اخلاق و حقوق شهروندی باید متناسب با چارچوب آموزه‌های اسلامی کشور ما انجام پذیرد.

References

1. Banadarvish F. The role of government in promoting tourism and promotion programs. *Journal of Tourism Studies*, University of Allameh Tabatabai 1382; 1: 23. [Persian]
2. Gholaminia A. The anthropological effect on the ethics of citizenship. *Journal of Religion and Politics Tehran* 1388; 21-22: 165. [Persian]
3. Ghotb M. *The man between materialism and Islam*, Translated by Seyyed Hadi Khosroushahi. Tehran: Publishing Co, Sahami am; 1360. p.119. [Persian]
4. Miltin D. Sustainable development: A guide to the literature. *Environment and Urbanization* 1992; 4(1): 111-124.
5. Bartelmus P. *Environment and development*. Boston: Allen and Unwin; 1986. p.55.
6. Dudley E. *The critical villager: Beyond community participation*. London: Routledge; 1993. p.165.
7. Hapgood D. *The role of popular participation in development report of a conference on the implementation of title IX of the foreign assistance act* Cambridge, MA: MIT Press; 1968. p.20.
8. Pearson RL. Distance-weighted traffic density in proximity to a home is a risk factor for leukemia and other childhood cancers. *Air Waste Manag* 2000; 50(2). 175.
9. WCED- World Commission on Environment and Development, *Our Common Future*, Oxford University Press, Oxford; 1987. p.5.
10. Tosun C. *Roots of unsustainable tourism development at the local level: The case of Urgup in Turkey*. *Tourism Management*; 1998. p.596.
11. Butler RW. Sustainable tourism—looking backwards in order to progress? In C. M. Hall & A. A. Lew, *sustainable tourism: Geographical perspectives* New York: Addison Wesley Longman ltd; 1998. p.29.
12. Bramwell B, Lane B. Sustainable tourism: an evolving global approach. *Journal of sustainable tourism* 1993; 1(1): 1-5.
13. Owen RE, Witt SF, Susan G. Sustainable tourism development in Wales. *Tourism Management* 1993. 14(6): 463-474.

14. Murphy P. Tourism and sustainable development. In W. Theobald, Global tourism: The next decade Oxford: Butterworth; 1994. p.274-290.
15. Harris R, Leiper N. Sustainable tourism: An Australian perspective. Australia: Butterworth Heinemann; 1995. p.145-154.
16. Tosun C. Approaches to tourism development planning at subnational level: A case study of Cappadocia in Turkey. Unpublished MPhil thesis, Strathclyde University, The Scottish Hotel School, Glasgow, UK; 1996. p.596.
17. Mowforth A, Munt I. Tourism & sustainability: New tourism in the third world. London : Rutledge; 1998. p.127.
18. Tosun C. Roots of unsustainable tourism development at the local level: The case of Urgup in Turkey. Tourism Management 1998a; 19(6): 595-610.
19. Zahedi SH. Sustainable Development. Tehran: Publication SAMT; 1386. p.6. [Persian]
20. Shahbazi Gahrouei IS. Sociological analysis of effect the awareness of rights of citizens on the participation of teachers (about the city Kiyar), thesis MA. In Sociology; 1390. p.5. [Persian]
21. Mortazavi Asl SKH. The review effect of the democratic thought of the West on the Islamic Republic's military government institutions. Master's thesis in political science at Tehran University; 1374. p.148. [Persian]
22. Ansari M. Almakaseb. Beirut: Numan Co; 1410. Vol.3 p.147-148. [Arabic]
23. Rawls J. A Theory of Justice. Oxford University Press; 2000. p.3.
24. Tabatabai M. Al Mizan. Beirut: Academic Press Co; 1403. Vol.12 p.353. [Arabic]
25. Motahari M. Overview principles of Islamic economics. Tehran: Hekmat; 1403. p.16. [Arabic]
26. Jamshidi M. Shahid fourth Imam Muhammad Baqer al-Sadr political thought. Tehran: Ministry of Foreign Affairs publication; 1377. p.255. [Persian]
27. Farahani F.M. The Ethics of Citizenship: interdisciplinary study. Ethics and culture Journal 1393; 1: 16. [Persian]

28. Bana Razavi M. The design Islamic Economic Analysis. Mashhad; 1379. p.128. [Persian]
29. Haghpanah R. The Social Justice in the Holy Quran study. Journal of the Houzeh 1380; 30. [Persian]
30. Majlisi MB. Bihar al-Anwar. Beirut: Al vafa Co; 1403. p.326. [Arabic]
31. Hurr Ameli M. Vasaal Al shia. Qom: Alehya' Altras Co; 1409. p.49. [Arabic]
32. Khomeyni R. Sahife Amam. Tehran: Moassese Tanzim va Nashr; 1378. Vol.17 p.284. [Persian]
33. Saeedzade SM. How many shared of the women in civil society. Tehran: Qatreh Co; 1377. p.98. [Persian]
34. Shadman Fakhrabadi AR. The review of the relationship between the tourism industry with increase the feeling of tourism security in Iran. Journal Social Entezam 1392; 3: 182. [Persian]